

Nagovor dr. Aleša Musarja ob odprtju Dnevov evropske kulturne dediščine in Tedna kulturne dediščine

Frančiškanski samostan Kostanjevica v Novi Gorici, 25. 9. 2024

Spoštovani minister in podpredsednik vlade gospod Matej Arčon,
spoštovani vsi trije gostitelji današnje slovesnosti:
gospod Jernej Hudolin, generalni direktor Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije,
organizatorja dogodka, gospod Samo Turel, župan Mestne občine Nova Gorica, kjer poteka
današnja slovesnost,
pater Niko Žvokelj, ki nas gosti v prostorih Frančiškanskega samostana Kostanjevica,
cenjeni visoki gostje, drage prijateljice in prijatelji slovenske kulturne dediščine!

En lep dober dan vam želim vsem skupaj, z besedami, kot bi jih uporabila predsednica Republike Slovenije dr. Nataša Pirc Musar, častna pokroviteljica letošnjih že 34. Dnevov evropske kulturne dediščine in 12. Tedna kulturne dediščine. Prenašam vam njene pozdrave in želje za čudovite dneve in odmevne prireditve, ki bodo v naslednjih dveh tednih obogatile vso Slovenijo. Njene misli o vlogi in pomenu kulturne dediščine lahko preberete v uvodniku programske knjižice. Knjige, pravzaprav, s skoraj 200 stranmi opisov vsega, kar se bo v teh dneh dogajalo.

Dovolite, da njenim besedam dodam še nekaj svojih misli in pogledov. Predsednico vnaprej odvezujem odgovornosti za svoje besede. Kulturno dediščino namreč jemljem preveč resno, da bi bil o njej pripravljen poslušati, še manj pa govoriti prazne floskule. Nič pa nimam proti dobrim zgodbam, posebej če ilustrirajo, kaj lahko v praksi pomeni letošnja tema: dediščina kulturnih poti, mreženja in povezav. Ena zgodba se deloma navezuje tudi na kostanjeviški samostan, ki je pred kratkim dobil status kulturnega spomenika državnega pomena.

Začetek zgodbe sega četrto tisočletje v preteklost, ko je cesarica Marija Terezija, ki je nosila tudi naslov goriške grofice, z ukazom vzpostavila vinsko regijo, ki sega na obe strani današnje državne meje, od Ogleja do Vipave. Njena komisija je pripravila klasifikacijo zemljišč po kakovosti zemlje in lege ter s tem prvo cru klasifikacijo vin na svetu, skoraj stoletje pred bordojsko v Franciji. Namen je bil povsem pragmatičen: kdor ima boljše vino, ga lahko dražje proda in zato plačuje višji davek. Vinarji z obeh strani meje so pred nekaj leti oživili Cru klasifikacijo Marije Terezije in obudili stroga pravila za vrhunska vina, ki so skladna s cesaričinimi pravili.

Čez nekaj tednov bo prav tu, v kostanjeviškem samostanu, že tretja dobrodelna dražba vin, katere izkupiček gre za obnovo tega kulturnega spomenika. Letos smo k izvedbi dražbe pritegnili daleč največjo srednjeevropsko dražbeno hišo Dorotheum z Dunaja, ki sodi med najstarejše in največje na

svetu. Poleg predstavitve vin v Kostanjevici pred dražbo bo sredi oktobra še poseben dogodek v palači Dorotheum na Dunaju.

Marija Terezija tako vinskim vitezom te regije odpira vrata tudi v svoji nekdanji prestolnici. Zato, ker je skupina entuziastov iz Slovenije, Italije in Francije obudila tradicijo, ki nesporno spada v čezmejno dediščino te vrhunske vinorodne pokrajine. Kulturna dediščina preteklosti torej tako rekoč neposredno pomaga njenim dedičem, ki nadaljujejo tradicijo pridelave vrhunskih vin, oni pa, hvalevredno, pomagajo pri obnovi kulturnega spomenika - kostanjeviškega samostana.

Nesporno pozitivna zgodba, ki pa morda lahko da napačen vtis glede razlogov, zakaj se ukvarjamo z varovanjem in ohranjanjem kulturne dediščine. Tržna prednost, ki jo lahko prinese naslonitev na kulturno dediščino je, kot bi rekli ekonomisti, njena pozitivna eksternalija. Tržnost pa zanesljivo ne sme biti edini kriterij za postavljanje prioritet na področju kulturne dediščine, a gospodarjenje tudi ne sme biti prepovedana beseda. Gospodarjenje z namenom, da kulturna dediščina služi tistemu, zaradi česar jo ohranjamo: naši identiteti. Smo, kdor smo, ker nas je oblikovala naša pokrajina in zgodovina. Kulturna dediščina v najširšem smislu, snovna ali nesnovna, je oprijemljiv izraz temeljev naše identitete. Njenega ohranjanja ne dolgujemo našim prednikom, ampak sami sebi.

In ohranjati jo znamo. V tem prostoru ste zbrani mnogi, brez katerih si je nemogoče zamisliti varstvo kulturne dediščine v Sloveniji. Zavod za varstvo kulturne dediščine vidim kot tisto temeljno ustanovo, ki s svojo strokovnostjo in neodvisnostjo bedi nad tem, da so posegi v prostor skladni z režimom varovanja naše dediščine.

Ampak to je le majhen del tega, kar pričakujemo od vas. Resda javno pogosto izpostavljen zaradi vpetosti v upravne postopke, ampak prav tu se najbolj izkaže potreba po neomajni neodvisnosti. Od ZVKD in odločevalcev, ki imajo v rokah njegovo usodo pričakujem, da bodo zavod krepili kot moderno neodvisno strokovno ustanovo, ki je center zbiranja znanja s tega področja. Bodimo ambiciozni, pričakujmo ne le enakovrednost drugim podobnim ustanovam v Evropi, ampak tudi vodilno vlogo pri modernih pristopih. Zakaj ne bi pri nas imeli, recimo, evropskega kompetenčnega centra za digitalizacijo? Znanja je dovolj, na ZVKD in v specializiranih podjetjih.

Neodvisnost strokovne presoje je nujna, ker načrtovanje ohranjanja kulturne dediščine terja mnogo daljši pogled, kot je mandat ene vlade. Včasih imamo srečo, kot na primer sedaj, da poteka veliko prepotrebnih projektov obnove kulturne dediščine. Ampak ne smemo se zanašati na srečo. Potreben je razmislek, kako postaviti strukturo varovanja kulturne dediščine v javni lasti, da bo omogočila dolgoročno in trajnostno gospodarjenje z njo.

Dolžnost naše generacije je dvojna: poskrbeti za ohranjanje tega, kar imamo in delati tako, da sedanje kulturno ustvarjanje postane kulturna dediščina naših zanamcev. Kako uspešni smo pri tem, bo presodil pogled na današnji čas iz prihodnosti. Vemo pa nekaj: ne smemo zamuditi dobrih

priložnosti za ustvarjanje kulturne dediščine prihodnjih rodov. Dovolite, da s tem v zvezi citiram samega sebe. Februarja letos sem v Mariboru rekel naslednje:

»Status evropske prestolnice kulture je lahko dobra spodbuda, lahko pa tudi zamujena priložnost, če po letu prestolovanja ni dolgoročnega nadaljevanja aktivnosti. Naj mi prisotni oprostijo, ampak Maribor kot EPK 2012 je bolj primer slednjega. Upam, da Nova Gorica iz tega potegne kak nauk.«

Pričakovanja imamo namreč vsi v Sloveniji velika. Nova Gorica bo prihodnje leto kulturna prestolnica Evrope in hkrati kulturni obraz naše države. Za razliko od Maribora pred dvanajstimi leti bo tokrat potrebno pokazati veliko ne le na absolutni lestvici, ampak tudi v primerjavi s sosednjo Gorico v Italiji. Novi Gorici srčno želim, da bi prišla v položaj, ko si bo marsikdo lastil zasluge za uspehe. Saj veste, uspeh ima veliko očetov. Ker v nasprotnem primeru bo ostala odgovornost izključno tu, ne glede na morebitna neizpolnjena pričakovanja po praktični podpori tega ali onega.

Priložnosti je veliko. Pod nami je zdaj že obnovljeni park vile Rafut. Upam, da ob koncu EPK vidimo tudi obnovljeno Laščakovo vilo v njem. Časa za priprave je bilo več kot dovolj, njen pomen je pa izjemen, saj gre za enega od le dveh reprezentativnih objektov v neomavrskem slogu v Sloveniji, od katerih na drugem, dvorcu Jelšingrad, prenova že poteka. Poseben pomen daje tej vili tudi njena navezava na Egipt, kar daje izjemno priložnost za spomin na Aleksandrinke, hrabre ženske treh narodnosti z obeh strani današnje meje, ki so pred več kot stoletjem podrle stereotip moškega, ki gre na tuje, da vzdržuje družino v domovini. Gotovo je pričakovanje tudi, da bi bila v bližini rojstnega kraja Zorana Mušiča končno ponovno razstavljena stalna reprezentativna zbirka njegovih del. Kot rečeno, od EPK pričakujemo veliko.

Uspešnost Nove Gorice kot evropske prestolnice kulture 2025 bomo presojali po njenem prispevku v zakladnico slovenske kulturne dediščine. Hkrati pa je EPK lahko tudi spodbuda za ureditev odprtih kulturnovarstvenih vprašanj drugod po Sloveniji. V Ljubljani, na primer, ima vlada dobro priložnost da hkrati uredi vprašanje najemanja prostorov za državne organe in se po preteku Ravnikarjevega leta pokloni temu velikemu arhitektu, ki je zaslužen prav za načrtovanje Nove Gorice. Tako, da za sedež vlade v last prevzame simbolni center Slovenije, kar je bil prvotni namen Ravnikarjeve ureditve Trga Republike.

Redka je priložnost, kjer tudi dolgoročna ekonomska računica podpira ohranjanje kulturne dediščine. Potrebno je pokazati nekaj vizionarstva in volje po vzpostavljanju simbolov državnosti. Slovenija si to zasluži. Zato, ker gre za identiteto naroda, ki zna tudi ustvariti in ohraniti svojo državo, ne le kot tisočletni sen, ampak kot realnost sedanjosti in prihodnosti. Državo, ki temelji na naši identiteti, katere skrbniki ste vi, smo mi vsi, ki se ukvarjamo z ohranjanjem kulturne dediščine. Vsem nam želim čudovite dneve, v katerih bomo Sloveniji pokazali, da ste zaščitniki naše preteklosti tudi varuhi naše prihodnosti.